

La premsa a la demarcació de Lleida (1898-1939): dinamisme temporal, models de periodicitat i implantació territorial

*The press in the province of Lleida (1898-1939):
temporal dynamism, models of periodicity
and territorial implantation*

Albert Royo Campo¹
Investigador del grup de recerca GECIEC
del Departament de Filologia Catalana i Comunicació
de la Universitat de Lleida (UdL).
albertrc91@hotmail.com

La premsa a la demarcació de Lleida (1898-1939): dinamisme temporal, models de periodicitat i implantació territorial

The press in the province of Lleida (1898-1939): temporal dynamism, models of periodicity and territorial implantation

RESUM:

L'anàlisi de la premsa a la demarcació de Lleida entre 1898 i 1939, tant pel que fa a la seva tipologia (política, satírica, religiosa, esportiva, etc.) com per la seva producció periòdica (diària, setmanal, mensual, trimestral, etc.), esdevé una informació útil per entendre el fenomen de la premsa com a element determinant i preponderant en la configuració i la consolidació de la societat-cultura de comunicació de massa (SCCM) a Catalunya. En aquest sentit, l'anàlisi se centra i es fonamenta a interpretar les dinàmiques temporals de la premsa, dirimir els diferents models de periodicitat emprats i les característiques i el protagonisme de cada un en cada comarca o àrea, i també estudiar el grau i l'efectivitat de la implantació territorial de la premsa en funció, doncs, del territori, les poblacions, les societats, els recursos, les circumstàncies polítiques, socials, etc. En resum, tots aquests trets la instrumentalitzen i la caracteritzen com a moderna premsa de massa en uns anys clau per al seu dinamisme, assentament i desenvolupament.

PARAULES CLAU:

premsa, societat-cultura de comunicació de massa, periodicitat, capçaleres, tipologia, dinamisme.

The press in the province of Lleida (1898-1939): temporal dynamism, models of periodicity and territorial implantation

La premsa a la demarcació de Lleida (1898-1939): dinamisme temporal, models de periodicitat i implantació territorial

ABSTRACT:

The analysis of the press in the province of Lleida between 1898 and 1939, both with regard to the type involved (political, satirical, religious, sports, etc.) and its periodicity (daily, weekly, monthly, quarterly, etc.) becomes an essential tool for understanding the phenomenon of the press as a decisive factor in the configuration and consolidation of the society and culture of mass communication in Catalonia. In this respect, the analysis is based and focused on interpreting the temporal dynamics of the press, on distinguishing the different models of frequencies used and the characteristics and role of each in the various regions or areas, and on studying the extent and effectiveness of the regional presence of the press in terms of territory, populations, societies, resources, political and social circumstances, etc. In short, all these features instrumentalize and characterize it as modern mass media press in key years for its dynamism, consolidation and development.

KEYWORDS:

press, society and culture of mass communication, periodicity, headings, typology, dynamism.

1. Metodologia i justificació

La tria de la província de Lleida com a marc d'estudi parteix de la realitat administrativa de Catalunya i l'Estat espanyol coincidint amb el període abordat per la nostra recerca. Tot i l'artificiositat d'aquesta demarcació, entenem que és plausible emprar-la com a unitat d'anàlisi històrica. A banda d'això, els resultats del nostre estudi posen en relleu les diferències patents que, quant a la dinàmica periodística, s'esdevenen entre les comarques de la Plana lleidatana i dels Pirineus i Prepirineus lleidatans. Respecte del perquè d'aquest marc cronològic, hi ha dues raons: l'una té a veure amb el fet que el 1898, la data inicial, suposa una cruïlla bàsica en la història catalana i espanyola (crisi colonial, agudització de la crisi del règim liberal-tornista de la Restauració, galvanització del catalanisme que tres anys més tard constitueix el seu primer pol estrictament polític, recomposició de les forces republicanes, etc.), i la data final, el 1939, suposa el daltabaix de la República i tot el període previ —el de la Restauració— de temptatives de vertebració d'una Espanya liberal i d'estroncament del renaixement de Catalunya iniciat al segle XIX. L'altra raó és que els anys compresos per aquestes dates s'escauen amb un període clau d'intensificació del desenvolupament de la societat de massa a Catalunya.

Per a desenvolupar i elaborar aquest estudi, que forma part dels treballs en curs de la tesi doctoral de l'autor, s'ha emprat una metodologia dividida en tres fases o episodis. La primera d'aquestes fases ha consistit en la recerca i la localització arxivística de totes les capçaleres de la demarcació de Lleida durant el període 1898-1939 i el seu subseqüent registre. Tant en aquesta fase com en l'estudi en general, no s'ha prescindit de cap publicació per criteris de diferenciació lingüística, estilística, periòdica, tipològica, etc., i s'ha assumit, així, la total diversitat de les capçaleres, un fet que enriqueix l'anàlisi sobre la producció periòdica de premsa al territori durant aquest període. Igualment, s'han inclòs en l'estudi aquelles publicacions que, si bé iniciades amb anterioritat al 1898, s'han mantingut en algun moment dins el marc cronològic establert.

En una segona fase, un cop realitzat el buidatge d'aquesta informació, s'ha procedit a una categorització de les publicacions en funció de la localitat, comarca, àrea o territori (Plana/Pirineus), etc.; de la periodicitat (diària, setmanal, mensual, trimestral, etc.); de la temàtica (informació general, política, esportiva, cultural, religiosa, associativa, sindical, etc.), i també en funció de l'adscripció o afinitat política o ideològica (això és, premsa d'orientació catalanista, tradicionalista, liberal, republicana, obrerista, etc.). Finalment, també hem classificat la premsa segons la llengua de redacció, una circumstància que, molt sovint, va lligada a l'orientació politicoideològica. Així, l'ús únic o preeminent del català o del castellà (o, fins i tot, la introducció d'alguna altra llengua) és un indicador clar de la posició social, cultural i ideològica dels factors de la publicació i del tipus de públic sobre el qual es vol incidir.

A partir d'aquesta caracterització, en una tercera fase, hem fet un estudi de les dinàmiques d'implantació territorial, dels models de periodicitat i del dinamisme

temporal que es manifesten a la demarcació de Lleida durant el període establert i l'hem posat en relació amb el que s'observa en la premsa catalana contemporània.

Respecte als estudis sobre premsa històrica que s'ocupen del nostre objecte d'estudi amb anterioritat a la cronologia que hem establert, cal fer referència, d'una banda, a obres consagrades de caràcter general, com la *Prensa de Catalunya* (1931), de Lluís Bertran, que és un magnífic catàleg de capçaleres d'arreu del Principat entre el segle XIX i la II República, i que posa en relleu la premsa comarcal i local; la magna producció de Joan Givanel, *Bibliografia catalana: Prensa* (1931-1937), que malda per recollir exhaustivament la premsa dels territoris de parla catalana i àdhuc els periòdics catalans editats a l'estranger, i obres de Jaume Guillaumet sobre la història de la premsa, el periodisme i els mitjans de comunicació a Catalunya al llarg dels segles XVII-XX, com la *Història de la premsa, la ràdio i la televisió a Catalunya (1641-1994)* (1994) i la *Història del periodisme: Notícies, periodistes i mitjans de comunicació* (2003). Tampoc no podem obviar la gran producció de Joan Torrent i Rafael Tasis entorn de la *Història de la premsa catalana* (1966), en dos volums, que analitza i contextualitza minuciosament la premsa produïda al llarg del segle XIX i fins als anys seixanta del segle XX. A banda d'això, pel que fa als estudis estrictament de premsa històrica lleidatana, és imprescindible referir-se a diversos estudis de Romà Sol com ara *150 años de prensa leridana* (1964), que és un excel·lent compendi de tota la producció periòdica lleidatana des de 1800 fins als anys cinquanta del segle XX. I, finalment, cal consignar diversos estudis d'història local de Ponent i els Pirineus que han incidit significativament en l'estudi de la premsa. En aquest sentit, quant a la premsa de la ciutat de Lleida, són interessants les obres de Lladonosa (1980), Mir (1985), Rosell (1987), i pel que fa a la resta de comarques, Llobet (1981), Farràs, Prats i Tarraubella (1986), Moncasi (1987), Espinagosa i Gonzalvo (1994), Cullerés (1998), Capdevila (2008), Giné (2008), Soldevila (2010).

2. La premsa a la Catalunya de la Restauració. Dinàmiques globals

Un tret característic del nou sistema de comunicació de massa que es configura a Catalunya en el darrer terç del segle XIX és la proliferació de la producció periòdística i la seva autonomia respecte de Madrid. Si bé la potencialitat de Barcelona (segona ciutat de l'Estat espanyol també en matèria periòdística) és clau, la vitalitat de la premsa comarcal resulta igualment imprescindible. S'hi refereix a bastament Gómez Mompert quan apunta que la proliferació i la vitalitat de la premsa comarcal, en esdevenir-se l'arrencada de la premsa de massa a Catalunya, serveix de contrapès a la força de la premsa barcelonina, alhora que ambdues es complementen (Gómez Mompert, 1992: 125, 137-140). Tot plegat con-

tribueix decisivament que el conjunt del país endegui un procés que culminarà amb un nou sistema comunicacional i una nova societat de massa que obeeixen a les noves exigències socials, comercials, industrials, polítiques, etc. que van fent-se efectives clarament d'ençà dels anys de canvi de centúria (Seoane i Sáiz, 1996: 34-36).

Amb la Restauració arriba un primer model territorial descentralitzat de la premsa catalana que genera uns sistemes de premsa propis que reproduïxen a escala el model barceloní. La dependència de la premsa comarcal pel que fa a la magnitud del nucli editor existent a Barcelona, així com la seva manca de professionalització i les seves limitacions en tots els nivells, fan que la premsa comarcal esdevingui una eina de complementarietat informativa, i no de competència, respecte a la de la capital catalana. I, tanmateix, com també posem en relleu en aquest article, algunes poblacions mitjanes del Principat compten amb una vitalitat periodística molt notable (Gómez Mompert, 1992: 125, 137-140). Aquesta implantació comarcalitzada de la premsa a Catalunya és paral·lela a un canvi en el seu contingut; es passa, així, de la divulgació doctrinal a la informació, l'actualitat i la relació directa amb la notícia. El factor polític motiva, en aquest sentit, l'adveniment de nova premsa en més municipis, sobretot en els petits, i les revistes són les portadores dels temes culturals i divulgatius. L'evolució dels continguts també està relacionada amb l'evolució tecnològica, sobretot en la segona meitat del segle XIX (Guillamet, 1988: 26-28; 2010: 273-286, 350).

La premsa, a finals del segle XIX, es torna un element central de la vida quotidiana i personal de la societat catalana. D'acord amb Francesc Espinet, aquesta esdevé, qualitativament i quantitativament, un mitjà de comunicació de massa perquè no tan sols informa, sinó que també opina, persuadeix i condiona subjectivament el corpus moral-ideològic de cada lector fins a modelar o remodelar la representació de la vida pròpia, seguint uns ítems socials, ideològics, polítics, etc. particulars en cada cas (Espineta, 1997: 114-115).

Evolutivament, en els anys del tombant dels segles XIX i XX es produeix una consolidació de la premsa massiva, prèvia al seu desenvolupament, coincidint amb els anys de la Gran Guerra i en endavant. Així que avança aquest període es cospa l'autosuficiència de la premsa publicada a Catalunya, que abraça el 80% de la mitjana dels diaris. Tanmateix, si bé la premsa barcelonina és hegemònica en el territori català, la premsa comarcal i la local va adquirint un pes cada cop més rellevant, sobretot en aquelles àrees i territoris més allunyats o més mal comunicats amb la capital, i amb un dinamisme social més gran (Espineta, 1997: 151-152).

La configuració de la societat de comunicació de massa a Catalunya té com a fase decisiva el període 1914-1936, com és posat en relleu també pel nostre estudi territorial. El *boom* econòmic de la Gran Guerra i l'acció de la Mancomunitat propicien l'impuls decisiu per a la implantació de la moderna cultura de massa al Principat. Tenint en compte que la Dictadura i les tensions socials dels anys vint no aturen el canvi que va produint-se, amb la República el procés de

transformació de l'ecosistema comunicatiu esdevé ja una realitat (Espinet i Treserras, 1999: 16-17).

Les transformacions més destacades que condueixen a l'establiment de la societat de comunicació de massa són una progressiva concentració urbana, l'estructuració del territori a través d'una xarxa de nuclis urbans connectats, l'eixamplament geomètric de la informació i les mercaderies, i l'alfabetització i l'homologació cultural d'àmplies capes poblacionals que esdevenen un públic potencial dels nous grans espectacles socials de massa.

3. Implantació territorial de la premsa de la demarcació de Lleida (1898-1939)

Pel que fa a la implantació territorial de la premsa, val a dir que aquesta es focalitza en les capitals comarcals, que coincideixen en molts casos amb les seus dels partits judicials (Cervera, Balaguer, les Borges Blanques, Solsona, Tremp, la Seu d'Urgell, Lleida i Vielha), i en d'altres amb les seus episcopals (Lleida, Solsona i la Seu d'Urgell). Quant a l'època que ens concerneix, és menester recordar la importància dels partits judicials en el joc politicocaciquista, i la incidència, en camps diversos, dels bisbats i de les seves capitals. Cal fer avinent, a banda d'això, que algunes altres poblacions amb una remarcable activitat econòmica i demogràfica també manifesten una activitat de premsa significativa: Artesa de Segre, Bellpuig, Mollerussa, Agramunt, etc.

En efecte, pel que fa al període estudiat, hem catalogat un total de quatre-centes quatre publicacions periòdiques editades a la demarcació de Lleida, de les quals més de la meitat pertanyen a la seva capital (dues-centes quaranta). Això vol dir que a la ciutat de Lleida li correspon el 59,41 % en relació amb la producció total de la província. D'altra banda, els vint-i-set periòdics apareguts a Cervera durant aquest període representen el 6,68 % del conjunt; els vint-i-vuit de Balaguer, el 6,93 %; els disset publicats a Solsona, com també a Mollerussa, suposen el 4,21 % en cada cas; els catorze de Tremp, el 3,5 %; els onze de la Seu d'Urgell, el 2,72 %; els vuit de les Borges Blanques, el 2 %. I cal dir, finalment, que Vielha és la capital comarcal més pobra quant a producció periòdica durant aquest interval, puix que només s'hi edita una publicació (0,25 % del total). Pel que fa a poblacions que funcionen com a punts de referència de petites àrees territorials, destaquem Artesa de Segre, amb quatre periòdics (0,99 % del total), i Agramunt i Bellpuig, amb set capçaleres cadascuna (1,73 % de tota la producció periòdica a la demarcació).

4. Dinàmiques temporals en el desenvolupament de la premsa a la demarcació de Lleida (1898-1939)

4.1. El desenvolupament de la moderna cultura de massa a les terres de Lleida. Factors i manifestacions

Pel que fa al desplegament de la moderna societat de massa i de la premsa moderna als territoris compresos en la província de Lleida, cal destacar d'antuvi la intensificació del desenvolupament societatari a partir dels anys deu del segle xx. En són, per exemple, casos rellevants l'Ateneu de Tàrraga (1919) i l'Ateneu Lleidatà (1926), d'orientació burgesa i catalanista (Capdevila, 2008: 674-676), i el casal de Joventut Republicana de Lleida (1919), que, vinculat al republicanisme de la capital de la demarcació, es converteix en un marc modern i potent de promoció cultural, festiva i esportiva que transcendeix la ciutat de Lleida (Barrull, 1986: 204-207). Cal afegir a tot això que la crisi del tornisme dinàstic, que a les Terres de Lleida es manifesta clarament a partir de la segona dècada del segle, i l'emergència correlativa de nous actors polítics i socials propicien, també, el desenvolupament de nous centres de sociabilitat i de nous òrgans periòdics que hi estan vinculats (Capdevila, 1995: 62). I, tanmateix, cal precisar, en relació amb les comarques del Pirineu, que el seu menor dinamisme global, la marcada deficiència de les seves comunicacions, i la major fortalesa/resistència que hi té el caciquisme (Mir, 1985: 658-659) hi comporten una menor penetració i articulació de la cultura de massa moderna en tots els seus termes, inclosos, doncs, els centres moderns de sociabilitat del tipus de casinos i ateneus, i els periòdics.

Uns altres fenòmens que incideixen en la configuració d'una cultura moderna de massa en aquests territoris són els següents: 1) l'espectacularització a partir, sobretot, del darrer terç del segle xix de fenòmens festius i d'oci ja existents, com les festes majors, fires, algunes processons religioses, etc.; 2) la recepció d'èxit del *género ínfimo* i del *género chico* a partir de finals del segle xix; 3) la penetració d'èxit de nous gèneres escènics populars (teatral, cançonístics, etc.) a partir dels anys deu i vint del segle xx, i 4) la difusió popular del futbol, l'atletisme i el ciclisme com a nous fenòmens esportius i de massa des dels anys vint del segle xx (Capdevila, 1995: 54).

Els factors ara adduïts s'insereixen en el procés d'implantació d'un nou ecosistema comunicatiu de massa. Aquest ecosistema comunicatiu, com hem dit, s'intensificà a partir de la Gran Guerra, en el conjunt de Catalunya clarament, i progressà, tot i les dificultats de la crisi econòmica del 1918 i els anys posteriors, fins a la Segona República. La conjuntura republicana propicia especialment l'embranchida i la consolidació final d'aquest nou ecosistema cultural i comunicatiu (Espineta i Tresserras, 1999: 55), fins al punt que en la Catalunya d'aquest moment es perfilava un nou model cultural marcadament modern que està a punt de superar definitivament el Noucentisme.

4.2. Cronologia del desenvolupament de la premsa a la demarcació de Lleida (1898-1939)

Quant a les capitals comarcals de la demarcació, és imprescindible assenyalar els dos moments en què s'esdevingué la intensificació de les altes de capçaleres i en què es concentraren els volums totals més elevats (taula 1). Aquests dos períodes són 1916-1920 i 1931-1935.

També hem analitzat la continuïtat de les publicacions, és a dir, la seva durada (taula 2). En aquest marc es cospa més clarament que els punts d'intensificació de l'activitat periodística corresponen als quinquennis 1916-1920 i 1931-1935.

Quant al primer període, cal tenir en compte dos factors que faciliten l'auge de la producció periodística general arreu del país: les polítiques territorials, infraestructurals, educatives i comunicacionals de la Mancomunitat, d'una banda, i l'arrencada de la premsa de massa iniciada tímidament des del tombant de segle i afavorida per la premsa comarcal, d'altra banda.

Així, segons la Mancomunitat, cent cinquanta-quatre municipis de la província de Lleida restaren, el 1920, orfes de mitjans de comunicació, de manera que esdevingué necessària una territorialització de la xarxa comunicativa que acabés amb el vell entramat heretat de la centúria anterior, i que orientés el territori cap a la integració i el reequilibri (Espinet i Tresserres, 1999: 38-39).

Com a capitals destacades quant a proliferació d'altes i continuïtat del volum de producció de publicacions periòdiques no diàries (PPND), apuntem Balaguer i Tàrraga. Els casos de Lleida i Solsona, molt prolífers també en aquest aspecte, els obviem aquí, ja que els tractarem més endavant.

PPND provincials	1898-1905	1906-1910	1911-1915	1916-1920	1921-1925	1926-1930	1931-1935	1936-1939	Any sense det.
Anuals				1	1				
Trimestrals		1				1	1	1	
Bimestrals						1			
Mensuals	6	8	11	16	18	14	32	6	
Quinzenals	14	3	15	20	9	8	12	5	
Desenals	1			1					
Setmanals	22	19	17	14	7	5	17	7	
Irregulars o s/p	8	4	4	7	6	9	4	12	1
TOTAL	51	35	47	59	41	38	66	31	1

Taula 1. Edició de capçaleres per quinquennis a la demarcació de Lleida

Font: Elaboració pròpia.

PPND provincials	1898- 1905	1906- 1910	1911- 1915	1916- 1920	1921- 1925	1926- 1930	1931- 1935	1936- 1939	Any sense det.
Anuals				1	1				
Trimestrals		2	2	1	1	3	2	3	
Bimestrals						1			
Mensuals	6	10	16	25	33	29	46	25	
Quinzenals	14	7	13	25	14	13	20	12	
Desenals	1			1					
Setmanals	21	23	23	22	15	11	25	18	
Irregulars o s/p	8	5	4	7	7	10	5	11	1
TOTAL	50	49	58	82	73	67	98	69	1

Taula 2. Continuitat de capçaleres per quinquennis a la demarcació de Lleida

Font: Elaboració pròpia.

A la capital de la Noguera s'editaren un total de vint-i-vuit publicacions, de les quals set tingueren una periodicitat mensual, dotze foren quinzenals, quatre es publicaren setmanalment i cinc comptaren amb una periodicitat irregular o, fins i tot, inexistent.

En períodes quinquennals es pot observar com l'empenta de la premsa balaguerina va sorgir en el bienni 1915-1916 i es va allargar clarament fins a les portes de la Guerra Civil. Tanmateix, l'època més prolifera fou la dècada entre 1916 i 1925, quan el creixement de la ciutat, tant econòmic com demogràfic, i l'obertura politico-social i associacionista assoliren quotes equiparables a la massificació social i a la nova SCCM (taula 3).

En la taula 4 s'aprecia la continuïtat i durabilitat d'aquestes publicacions, la qual cosa és més significativa per a visualitzar i analitzar l'impacte de la naixent SCCM a la ciutat i la vitalitat amb què aquesta respongué.

PPND a Balaguer	1898- 1905	1906- 1910	1911- 1915	1916- 1920	1921- 1925	1926- 1930	1931- 1935	1936- 1939
Mensuals			3		3	1		
Quinzenals				5	2	1	4	
Setmanals				2	1		1	
Irregulars o s/p		2			2	1		
TOTAL	0	2	3	7	8	3	5	0

Taula 3. Edició de capçaleres per quinquennis a Balaguer

Font: Elaboració pròpia.

PPND a Balaguer	1898-1905	1906-1910	1911-1915	1916-1920	1921-1925	1926-1930	1931-1935	1936-1939
Mensuals			3	2	5	3	1	1
Quinzenals				5	2	2	5	3
Setmanals				2	1	1	2	2
Irregulars o s/p		2			2	1	1	
TOTAL	0	2	3	9	10	7	9	6

Taula 4. Continuitat de les capçaleres per quinquennis a Balaguer

Font: Elaboració pròpia.

*Avant va aparèixer en dues etapes: la primera, del setembre de 1931 al maig de 1932, i era quinzenal, i la segona, a partir de l'estiu de 1936, i s'editava cada set dies. Ambdues consten en la graella.

A Tàrrrega existiren vint-i-sis publicacions de les quals una correspon al diari UHP, propietat del PSUC de Lleida, que durant el darrer any de Guerra Civil s'edità a la capital urgellenca a causa de l'ocupació franquista de la ciutat. La periodicitat de la premsa targarina del període fou trimestral en un periòdic, mensual en cinc, quinzenal en onze rotatius, set publicacions s'editaren setmanalment i una publicació fou irregular o sense periodicitat.

PPND a Tàrrega	1898-1905	1906-1910	1911-1915	1916-1920	1921-1925	1926-1930	1931-1935	1936-1939
Trimestrals		1						
Mensuals	1				2	1	1	
Quinzenals	4		1		2		2	2
Setmanals	3	1			1	1	1	
Irregulars o s/p								1
TOTAL	8	2	1	0	5	2	4	3

Taula 5. Edició de capçaleres per quinquennis a Tàrrega

Font: Elaboració pròpia.

Si bé aquesta ciutat viu, amb el canvi del segle XIX al segle XX, uns anys de proliferació de mitjans periodístics —als quals dediquem un apartat com a exemple de premsa de «trinxera política», efímera i conjuntural—, assolí un creixement madur a partir de 1921, com mostra la taula següent. En la dècada de 1920 fou quan la localitat experimentà un creixement econòmic i demogràfic important i un dinamisme cultural molt dimensionat per la seva magnitud.

PPND a Tàrrega	1898- 1905	1906- 1910	1911- 1915	1916- 1920	1921- 1925	1926- 1930	1931- 1935	1936- 1939
Trimestrals		1	1	1	1	1		
Mensuals	1				2	1	1	
Quinzenals	4		1	1	2		2	2
Setmanals	3	1	1	1	3	3	3	3
Irregulars o s/p								1
TOTAL	8	2	3	3	8	5	6	6

Taula 6. Continuitat de les capçaleres per quinquennis a Tàrrega

Font: Elaboració pròpia.

*Crònica *Targarina* s'inicià el maig de 1921 com a quinzenari, però l'1 de gener de 1922 esdevingué setmanari fins a la seva fi, el dia de Nadal de 1937.

5. Models de periodicitat: patrons més freqüents i diferències entre territoris

Pel que fa als models de periodicitat, podem copsar les diferències i singularitats següents en relació amb la producció de cada capital comarcal: en primer terme, els models setmanals i quinzenals esdevingueren predominants a Balaguer (taules 3 i 4), Tàrrega (taules 5 i 6), Cervera (taules 7 i 8), les Borges Blanques (taules 9 i 10), Mollerussa (taules 11 i 12), la Seu d'Urgell (taules 13 i 14) i Tremp (taules 15 i 16). Altrament, quant al model de periodicitat mensual, aquest prengué una rellevància més que notable a Lleida i Solsona, mentre que el model de producció diària de publicacions periòdiques d'índole diversa ubicà la seva supremacia, únicament, a la capital del Segrià.

De l'anterior classificació es desprèn la proliferació dels models de setmanaris i quinzenaris com a patrons de publicació més emprats en el conjunt de les capitals de la demarcació lleidatana. Aquest fet, però, conté una explicació prou clara i senzilla: esdevingué el model més acord i rendible, tant econòmicament com des del punt de vista editorial, per tal de generar nous periòdics en viles petites i mitjanes on el gruix de lectors existí en nivells notables i on les circumstàncies de tot tipus permeteren el seu arrelament i difusió, no sempre amb tot l'èxit desitjat pels faedors.

A Cervera s'editaren vint-i-set periòdics entre 1898 i 1939, que es classifiquen en un de bimestral, sis d'edició mensual, vuit més publicats quinzenalment, cinc foren setmanals i, finalment, set més foren publicacions irregulars o sense periodicitat.

En ambdós casos s'evidencia una similitud remarcable amb el cas de Tàrrega, ja que en els anys de traspàs del segle XIX al segle XX s'observa un volum de premsa notable. En el cas de Cervera, les pugnes entre el republicanisme i l'Església foren

PPND a Cervera	1898-1905	1906-1910	1911-1915	1916-1920	1921-1925	1926-1930	1931-1935	1936-1939
Bimestrals						1		
Mensuals				1		3	2	
Quinzenals	4		2			2		
Setmanals		1		1			2	1
Irregulars o s/p	3				2			2
TOTAL	7	1	2	2	2	6	4	3

Taula 7. Edició de capçaleres per quinquennis a Cervera

Font: Elaboració pròpia.

PPND a Cervera	1898-1905	1906-1910	1911-1915	1916-1920	1921-1925	1926-1930	1931-1935	1936-1939
Bimestrals						1		
Mensuals				1	1	4	5	4
Quinzenals	4	2	3	1		2	1	
Setmanals		1		1	1		3	2
Irregulars o s/p	3				2	1		2
TOTAL	7	3	3	3	4	8	9	8

Taula 8. Continuitat de les capçaleres per quinquennis a Cervera

Font: Elaboració pròpia.

*Vida Parroquial s'inicià el 1939, tot just acabada la guerra, i durà, almenys, fins al 1940.

el principal motiu de l'ús de periòdics com a armes polítiques i ideològiques. El republicanisme certerí gaudia, des de la darrera dècada del XIX i fins a 1906, d'una salut de ferro que ja no es repetiria fins a la Segona República, arran del desastre de Solidaritat Catalana i el posterior auge del lerrouisme (Soldevila, 2010: 70-71). Així, doncs, queda palès com la societat certerina comptà amb un grau de participació i mobilització sociopolítica molt remarcable en dues èpoques de forta conflictivitat com foren la Restauració borbònica i la Segona República.

Un bon exemple d'aquesta dinàmica patida pel republicanisme local fou la publicació *República*, la qual, si bé no es pot dir que visqués dues èpoques editorials, sí que fou així en esperit: 1903-1906 i 1931-1934. Fou un quinzenari vinculat a Unió Republicana, primer, i un setmanari vinculat a ERC a partir de 1931.

Les Borges Blanques comptà amb vuit publicacions, de les quals, segons el model de periodicitat, quatre foren quinzenals, dues d'edició setmanal i dues més foren publicacions irregulars o sense periodicitat.

PPND a les Borges Blanques	1898-1905	1906-1910	1911-1915	1916-1920	1921-1925	1926-1930	1931-1935	1936-1939
Quinzenals				3			1	
Setmanals				1			1	
Irregulars o s/p			2					
TOTAL	0	0	2	4	0	0	2	0

Taula 9. Edició de capçaleres per quinquennis a les Borges Blanques

Font: Elaboració pròpia.

PPND a les Borges Blanques	1898-1905	1906-1910	1911-1915	1916-1920	1921-1925	1926-1930	1931-1935	1936-1939
Quinzenals				3	1			
Setmanals				1			2	
Irregulars o s/p			2					
TOTAL	0	0	2	4	1	0	2	0

Taula 10. Continuïtat de les capçaleres per quinquennis a les Borges Blanques

Font: Elaboració pròpia.

La capital de les Garrigues mostra clarament com quinzenals i setmanals són els models més proclius i prolífers per a la producció periodística en poblacions petites i poc avesades a l'hàbit de llegir per diferents motius: analfabetisme, desmobilització social, manca de recursos, etc.

Pel que fa a Mollerussa —que en aquells anys no era capital de comarca—, fou seu de disset publicacions en tot el període. Una d'aquestes publicacions va seguir el model de periodicitat trimestral, dues es publicaren cada mes, deu cada quinzena i quatre cada setmana.

PPND a Mollerussa	1898-1905	1906-1910	1911-1915	1916-1920	1921-1925	1926-1930	1931-1935	1936-1939
Trimestrals							1	
Mensuals		1		1				
Quinzenals			2	5	1	2		
Setmanals	1	1				1	1	
TOTAL	1	2	2	6	1	3	2	0

Taula 11. Edició de capçaleres per quinquennis a Mollerussa

Font: Elaboració pròpia.

PPND a Mollerussa	1898-1905	1906-1910	1911-1915	1916-1920	1921-1925	1926-1930	1931-1935	1936-1939
Trimestrals							1	1
Mensuals		1	1	2				
Quinzenals			2	6	2	2	2	1
Setmanals	1	1				1	2	
TOTAL	1	2	3	8	2	3	5	2

Taula 12. Continuïtat de les capçaleres per quinquennis a Mollerussa

Font: Elaboració pròpia.

*Defensa i Germanor (1915-1918) s'inicià com a quinzenari, però a partir de 1916 es publicà mensualment.

Mollerussa confirma que la segona meitat dels anys vint esdevingué l'època amb més volum de publicacions simultànies i que la massificació i la democratització republicana afavoriren la recuperació editorial a la vila.

Una qüestió a remarcar és l'aparició de publicacions trimestrals (una) i mensuals (dues), models de periodicitat propis de corporacions professionals amb finalitat informativa d'interès per al soci, activitats de l'entitat, etc.: *Butlletí de la Delegació de la Cambra de Comerç i Indústria a Mollerussa* (1934-1936), *Revista Agrícola de Urgel* (1908-1912) i *Cap de Ruc* (1917). La darrera fou una publicació mensual humorística i únicament durà sis mesos.

A la Seu d'Urgell existiren onze publicacions, de les quals una fou mensual, quatre foren quinzenals, cinc comptaren amb una periodicitat setmanal i una més esdevingué una publicació irregular o sense periodicitat (taules 13 i 14).

Si bé la producció periodística fou menys destacable a la capital de l'Alt Urgell, la continuïtat del seu volum esdevingué d'una progressió indiscutible a mesura que avançà el període. Veiem, doncs, com durant la Segona República coincidiren el major nombre de capçaleres, entre les quals es troba l'única mensual, *El Militant* (1933-1935), que fou el portaveu d'Acció Catòlica del Bisbat d'Urgell.

PPND a la Seu d'Urgell	1898-1905	1906-1910	1911-1915	1916-1920	1921-1925	1926-1930	1931-1935	1936-1939
Mensuals							1	
Quinzenals				2		1	1	
Setmanals		1	2		1	1		
Irregulars o s/p								1
TOTAL	0	1	2	2	1	2	2	1

Taula 13. Edició de capçaleres per quinquennis a la Seu d'Urgell

Font: Elaboració pròpia.

PPND a la Seu d'Urgell	1898-1905	1906-1910	1911-1915	1916-1920	1921-1925	1926-1930	1931-1935	1936-1939
Mensuals							1	
Quinzenals				2	1	2	3	
Setmanals		1	2		1	1		
Irregulars o s/p								1
TOTAL	0	1	2	2	2	3	4	1

Taula 14. Continuitat de les capçaleres per quinquennis a la Seu d'Urgell

Font: Elaboració pròpia.

A Tremp, tres periòdics quinzenals, nou rotatius setmanals i dues publicacions irregulars o sense periodicitat conformaren les catorze publicacions editades a la capital del Pallars Jussà durant el període analitzat.

PPND a Tremp	1898-1905	1906-1910	1911-1915	1916-1920	1921-1925	1926-1930	1931-1935	1936-1939
Quinzenals			1	1			1	
Setmanals	1	3	5					
Irregulars o s/p			1					1
TOTAL	1	3	7	1	0	0	1	1

Taula 15. Edició de capçaleres per quinquennis a Tremp

Font: Elaboració pròpia.

PPND a Tremp	1898-1905	1906-1910	1911-1915	1916-1920	1921-1925	1926-1930	1931-1935	1936-1939
Quinzenals			1	1	1		1	1
Setmanals	1	3	7	4	3	2		
Irregulars o s/p			1					1
TOTAL	1	3	9	5	4	2	1	1

Taula 16. Continuitat de les capçaleres per quinquennis a Tremp

Font: Elaboració pròpia.

El cas de la capital pallaresa il·lustra clarament l'adequació dels models setmanals i quinzenals de periòdics en poblacions amb poca densitat demogràfica i amb poca tradició periodística i lectora, en una societat poc mobilitzada socialment i política.

Si bé es podria sentenciar que el *boom* productiu i la densitat de capçaleres «s'avançà» un quinquenni respecte de la dinàmica provincial, cal apreciar, també, com aquesta vitalitat fou prou duradora, ja que arribà fins a la Dictadura. La forta salut de les capçaleres trempolines explicaria la manca de noves altes a partir de 1915. Altrament, convé apuntar que el caciquisme pallarès, en el tombant de segle, i la important confluència del partit liberal amb la Solidaritat Catalana propiciaren el sorgiment de periòdics conservadors-regionalistes com *La Veu de la Montanya* (1903-1905) (Mir, 1987: 119-122).

Lleida i Solsona són les ciutats on les publicacions mensuals proliferaren per sobre de les d'altres periodicitats. A Lleida existiren dues-centes quaranta publicacions, dues-centes quinze de les quals són PPND (la resta foren diaris). De manera desglossada, observem com són conformades per dues publicacions de caràcter anual, dues més de periodicitat trimestral, vuitanta-tres rotatius mensuals, vint-i-cinc periòdics editats quinzenalment, dos més d'edició desenal —això és, cada deu dies—, seixanta-sis setmanaris i, finalment, trenta-cinc publicacions irregulars o sense periodicitat (taules 17 i 18).

Cal tenir present que la situació de Lleida esdevingué incomparable amb la resta de les capitals provincials pel fet d'ésser capital de província, cosa que li atorgà una interminable nòmina de seus d'associacions, partits polítics, corporacions professionals, gremials i sindicals, congregacions religioses, entitats culturals, esportives i un llarg etcètera, tant locals com comarcals i/o provincials. A més, la densitat demogràfica i econòmica de la ciutat no té comparació possible en tota la demarcació. Si bé Lleida bevia de Barcelona, sobretot fins als anys vint, les capitals de la Plana —si més no— s'emmirallaven en la ciutat del Segre en una multitud de facetes (també en la socioperiodística). Un altre factor a tenir present és el volum

PPND a Lleida	1898-1905	1906-1910	1911-1915	1916-1920	1921-1925	1926-1930	1931-1935	1936-1939	Any sense det.
Anuals				1	1				
Trimestrals						1		1	
Mensuals	5	7	7	13	12	7	26	6	
Quinzenals	5	3	4	2	4	2	2	3	
Desenals	1			1					
Setmanals	15	12	9	8	4	1	11	6	
Irregulars o s/p	5	2	1	7	2	7	3	7	1
TOTAL	31	24	21	32	23	18	42	23	1

Taula 17. Edició de PPND per quinquennis a Lleida

Font: Elaboració pròpia.

PPND a Lleida	1898-1905	1906-1910	1911-1915	1916-1920	1921-1925	1926-1930	1931-1935	1936-1939	Any sense det.
Anuals				1	1				
Trimestrals		1	1	1		2	1	2	
Mensuals	5	9	11	19	24	19	36	20	
Quinzenals	5	4	4	3	5	5	5	5	
Desenals	1			1					
Setmanals	15	15	12	11	7	2	13	11	
Irregulars o s/p	5	3	1	7	3	7	3	6	1
TOTAL	31	32	29	43	40	35	58	44	1

Taula 18. Continuitat de les PPND a Lleida

Font: Elaboració pròpia.

*Existiren tot un seguit de publicacions que, per motius diversos, canviaren de periodicitat al llarg de la seva existència. Aquests canvis s'han detallat en la taula anterior. Tanmateix, la descripció de cada un dels casos no s'ha inclòs en aquest text, a causa de la limitació d'extensió.

de recursos amb què comptà la ciutat i els seus dirigents polítics en cada cas: des dels econòmics fins als humans, passant pels hidràulics, elèctrics, infraestructurals i comunicacionals, territorials i ambientals, etc.

Els tres grans moments d'intensificació de la premsa a Lleida foren els següents: en els anys del tombant de segle, quan hi hagué un volum de trenta-una i trenta-dues capçaleres en actiu; la dècada de 1920, amb quaranta-tres i quaranta rotatius, i la República prebèl·lica, amb un total de cinquanta-vuit periòdics que s'editaven simultàniament. Tanmateix, els setmanaris també gaudiren d'una salut molt activa gairebé en tot el període, exceptuant la Dictadura —moment en què el nombre de publicacions es reduí substancialment—, la qual cosa evidencia la vitalitat i mobilització ciutadana en tots els àmbits i sectors. La producció i l'edició de publicacions mensuals no varià durant la Dictadura; això es degué, principalment, al fet d'ésser publicacions de corporacions, entitats gremials o sindicals, culturals, etc., les quals no adduïen a qüestions polítiques ni socials espinoses per al règim, i la majoria eren redactades en llengua castellana.

A Solsona s'editaren divuit PPND, set de les quals comptaren amb una periodicitat mensual, quatre amb una de quinzenal, cinc foren setmanaris i dues tingueren una periodicitat irregular o sense periodicitat (taules 19 i 20).

Cal recordar que Solsona fou seu episcopal i d'algunes congregacions religioses i, a més, comptava amb arxiprestat, seminari, col·legi de missioners i el santuari de Santa Maria del Miracle. Aquest embolcall religiós propicià diverses publicacions de periodicitat diversa i, en diversos moments, el *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Solsona* (quinzenal, 1866-1911), el *Butlletí Parroquial Col·lectiu*

PPND a Solsona	1898- 1905	1906- 1910	1911- 1915	1916- 1920	1921- 1925	1926- 1930	1931- 1935	1936- 1939
Mensuals			1	1	1	2	2	
Quinzenals	1		1	1			1	
Setmanals	2		1	1		1		
Irregulars o s/p						1	1	
TOTAL	3	0	3	3	1	4	4	0

Taula 19. Edició de capçaleres per quinquennis a Solsona

Font: Elaboració pròpia.

PPND a Solsona	1898- 1905	1906- 1910	1911- 1915	1916- 1920	1921- 1925	1926- 1930	1931- 1935	1936- 1939
Mensuals			1	1	1	2	2	
Quinzenals	1	1	2	2			1	
Setmanals	2	1	1	1		1		
Irregulars o s/p						1	1	
TOTAL	3	2	4	4	1	4	4	0

Taula 20. Continuïtat de les capçaleres per quinquennis a Solsona

Font: Elaboració pròpia.

de *l'Arxiprestat de Solsona* (mensual, 1921-(?)) o la *Veu del Seminari* (quinzenal, 1916-1917).

Igualment, la producció de setmanaris i quinzenaris, en quantitats properes a les publicacions mensuals, resultà de disputes polítiques entre conservadors, carlins i liberals, sobretot en les primeres dues dècades del segle passat. El liberal *El Montañés* (1904-1907) i el carlointegrista *El Rebenque* (1904) il·lustraren públicament aquelles pugnes pel control de l'ajuntament solsoní.

5.1. Caciquisme i premsa d'aparició conjuntural i irregular. El cas de Tàrrrega (1898-1904)

Les diverses lluites polítiques sorgides en el marc del caciquisme durant la Restauració borbònica s'esdevingueren tant entre aquelles forces fiançades en el si del sistema com entre aquestes i les noves opcions polítiques i ideològiques que aparegueren en aquells anys (catalanistes, nacionalistes, federalistes, republicans, socialistes, etc.). Aquestes lluites, quotidianes en la política estatal, quallaren en la vida municipal, sobretot a partir dels anys del tombant de segle. Tanmateix, no es donaven solament per qüestions polítiques i ideològiques, sinó que, en aquest marc de

lluita política local, el principal motiu d'enfrontament entre les diverses forces implantades en cada localitat era la gestió municipal. Aquest dinamisme politicoestratègic es va veure ben reflectit i instrumentalitzat en el naixement i la proliferació de nombroses capçaleres d'aparició conjuntural i irregular. L'objectiu d'aquestes publicacions, les quals s'enrolaven en el finançament, la propietat o l'edició d'alguna personalitat o grup polític, no era altre que intentar escapar el rival polític a còpia de crítiques, denúncies, calúmnies i injúries per la seva gestió municipal a qualsevol nivell i en qualsevol àmbit. Normalment, doncs, esdevenia premsa de molt curta durada i volada —molt efímera, únicament dos o tres números, fins i tot—, que, un cop assolit o fracassat el seu objectiu sobre una qüestió més o menys concreta, desapareixia —per raons de pura victòria o per manca de finançament, suport social o polític, manca de recursos materials, etc.

En aquest sentit, el cas de Tàrraga esdevé molt il·lustratiu ja que, en un període de set anys (1898-1904), la capital de l'Urgell experimentà un auge notori i notable de la producció periòdica de premsa —conjuntural i efímera—, com ha quedat palès en la taula 5. Així, doncs, per com d'il·lustratiu resulta de la connexió existent entre caciquisme i premsa conjuntural de trinxera, és oportú apuntar el que s'esdevingué a Tàrraga en aquell període, enmig del conflicte insidiós que enfrontà els conservadors locals (amb el concurs dels carlins) amb la resta d'agents polítics de la ciutat (els liberals dinàstics en primer terme, però també republicans, catalanistes i catòlics).

Així mateix, en aquells anys la ciutat es veié immersa en el si del conflicte a l'entorn del subministrament hidràulic i elèctric que havia d'entomar com a *conditio sine qua non* per avançar en la modernització urbana i social de la vila. El caciquisme imperant a la ciutat i a la seva àrea d'influència fou un dels factors que vivà el conflicte, primerament, entre cacics —aquells qui tenien intencions especulatives i electorals i aquells que no pretenien millorar els nivells de vida a les classes baixes per por— (Capdevila, 2008: 79). En paraules de Capdevila (2008: 83), aquest conflicte «[...] determina radicalment la vida social, política i fins i tot personal i familiar d'aquest període [...]».

A l'entorn d'aquest episodi, s'editaren a la ciutat vuit periòdics, la qual cosa palesà la força de l'eina escrita per a la instrumentalització de l'opinió política, de la lluita ideològica i de la fita conjuntural —prou imbricada socialment. Quant al conservadorisme targarí, aquest tenia com a portaveus *El Ermitaño de San Eloy* (1900-1903) i *Bertoldo* (1903). El primer combatia el materialisme modern, sacralitzà i fetitxitzà les representacions de Déu, Jesucrist i la Verge i s'orientava a l'apostatolat i la caritat. Al seu torn, el segon s'armava amb un subtítol prou revelador: *Semanario sin pretensiones: Acordeon de los mártires-conservadores tarragenses*. Quant al liberalisme, aquest editava *La Voz de la Verdad* (1901-1902), *Cacaseno* (1903) i *La Verdad* (1903). El primer i el tercer eren crítics amb el liberalisme lleidatà, el radicalisme i l'essencialisme del catalanisme lleidatà i el catalanisme polític en general. També es postularen radicalment contraris a La Electrica Urgelense. D'altra

banda, el segon, de caire satíric, se subtitulà (*Inmune al virus rábico caciquista*). *Periódico el más chiquitín de Tárrega. Anteojo de larga vista de los desplantes del cacique conservador. No confundirlo con su abuelo Bertoldo*. Paral·lelament, les forces antidinàstiques disposaven dels seus propis òrgans d'expressió: els catalanistes editaren *El Aguila Tarregense / L'Àliga* (1898-1900) en la seva rebutja de la política de la Restauració i el caciquisme, i apostaren per la democràcia municipal corporativa i per la defensa del *targarisme* de caire burgès. Així mateix, avalà l'industrialisme i el mercantilisme de la ciutat, i defensà el seu paper preponderant al capdavant de la valorització del comarcalisme segarrenc-urgellenc. Els republicans federals publicaren *Via Libre* (1902), rotatiu també molt contrari a La Electrica Urgelense, però de poca durada —probablement no més de cinc números. Finalment, el republicanisme liberal de la capital de l'Urgell edità el satíric *Lo Lloca* (1902), de marcat to obscè i anticlerical i contrari al govern municipal. Així mateix, replicava la solemnitat i el clericalisme d'*El Ermitaño de San Eloy*, fet que s'evidencia, fins i tot, en el títol del periòdic: era el sobrenom que rebia l'al·ludit ermità.²

Igualment, l'associacionisme i el creixent gust per la naixent societat de massa propiciaren en la societat targarina una forta politització i ideologització. Els anys de presa de consciència social i política dels vilatans en el període previ al retrocés dictatorial afavoriren el floriment de nous rotatius destinats, doncs, a abordar aquestes qüestions d'interès per part dels consumidors de premsa escrita; l'Ateneu i el Museu de Tàrraga tingueren les seves publicacions, i això accentuà l'aparell associatiu i mobilitzador.

Tanmateix, les pugnes entre la burgesia conservadora i liberal targarina, per una banda, i els liberals d'esquerres, els republicans i els catalanistes, per l'altra, foren una constant des de la inauguració republicana de l'abril de 1931. En aquest sentit, el reconeixement públic de Tàrrega com a feu *macianista* —això és, convençudament i conscienciosament adherida a la figura del president de la Generalitat Francesc Macià— esdevingué primordial per a pal·liar i llimar divergències profundes entre el catalanisme burgès targarí, en un període, a més, en què les tensions i les divisions socials i polítiques eclipsaren la vida de la ciutat (Capdevila, 2008: 348).

5.2. La premsa diària com a model exclusiu de Lleida ciutat

De premsa diària només se n'edità a Lleida (vint-i-cinc publicacions) per motius igualment relacionats amb la seva condició de capital provincial: seus de partits, sindicats, gremis de tota mena, associacions de tot tipus, entitats culturals, esportives, religioses, juvenils, etc., també diaris que, tot i no estar vinculats a cap partit en concret, tractaven informació general, política, social, cultural, etc., com els diaris informatius que coneixem actualment. Moltes d'aquestes estructures produïen òrgans escrits de manera diària, sobretot aquelles relacionades amb qüestions socials, polítiques o ideològiques.

Diaris a Lleida	1898-1905	1906-1910	1911-1915	1916-1920	1921-1925	1926-1930	1931-1935	1936-1939
	5	2	1	1	2	3	5	6

Taula 21. Edició de diaris per quinquennis a Lleida

Font: Elaboració pròpia.

Diaris a Lleida	1898-1905	1906-1910	1911-1915	1916-1920	1921-1925	1926-1930	1931-1935	1936-1939
	5	6	8	6	6	5	9	8

Taula 22. Continuitat dels diaris per quinquennis a Lleida

Font: Elaboració pròpia.

*S'han comptabilitzat etapes de PPNd que foren diàries.

El volum de les altes de diaris a Lleida fou decreixent durant les dues primeres dècades del segle xx. No obstant això, la salut de les capçaleres fou prou bona com per a mantenir-se i no necessitar la producció de nova premsa. Això es deu, principalment, a la preeminència del carlisme i del tradicionalisme lleidatà en aquells anys que produïen i editaven els seus propis mitjans escrits: *El Diario de Lérida* (catolicointegrista, 1885-1931) o *El Correo de Lérida* (tradicionaljaumista, 1909-1922). Igualment, altres opcions ideològiques també tingueren el seu mitjà escrit en els primers anys del segle passat: *El Noticiero de Lérida* (1902-1903) fou òrgan dels liberals; *El Ideal* (1898-1938), en tres èpoques, primer fou òrgan dels liberals, després del catalanisme moderat i, en la darrera etapa i en català, d'ERC; *El País* (1879-1936) nasqué sense ideologia, s'acostà al liberalisme conservador des de finals del segle xix i fins a la Dictadura, i s'acabà apropant al republicanisme de Macià durant la República. Així, doncs, totes les branques politicoideològiques de Lleida restaren ben armades amb aquest nou mitjà creador de consciència i opinió.

L'únic auge de producció en la premsa diària es donà en els anys de la República prebèlica i en guerra. Com en la resta de territoris, aquest auge esdevingué, clarament, a causa de l'obertura democràtica i massificada de la política i la ideologia que acompanyà l'ansia social de fer política ciutadana, una qüestió reprimida i clandestina durant els anys precedents. El boom del republicanisme, el fervor democràtic i les il·lusions polítiques, socials i culturals que envoltaven el clima a Catalunya foren la constant que marcà l'augment de capçaleres en la dècada dels trenta també a la capital del Segrià: des del catòlic *El Caliu* (1931) fins al portaveu d'ERC *La Jornada* (1930-1935), passant pels revolucionaris de *Lucha Social* (1934-1936) i fins als falangistes de *La Mañana* (1938-actualitat).

6. Conclusions

La SCCM a la demarcació de Lleida experimenta una intensificació del seu desenvolupament a partir del 1915, coincidint amb els anys de la Gran Guerra i amb l'acció de la Mancomunitat. Això és posat en relleu, també, pel dinamisme de la premsa: altes, volums totals, periodicitats més breus, etc.

A la dècada dels trenta, arran d'una major obertura i complexitat social de la qual no n'és aliè el nou règim polític, es produeix un nou esclat de premsa, molt més intens i transversal tipològicament. El dinamisme de capçaleres augmenta quant a altes i volums totals, però manté la periodicitat tradicional en cada capital i comarca.

Així, la periodicitat setmanal i quinzenal és la més comuna en viles i ciutats petites amb capacitat editorial limitada però amb una societat inquieta i mobilitzada. Són exemples rellevants en aquest sentit Tàrrrega, Cervera o Solsona, amb una tradició periodística hereva del dinamisme polític del vuit-cents, i també les Borges Blanques i Balaguer, on els increments de premsa obeeixen més exclusivament a la conjuntura d'increment general de la segona meitat de la primera dècada del segle xx. L'edició de publicacions periòdiques mensuals correspon sobretot a corporacions professionals, congregacions i institucions pietoses, i entitats culturals, lúdiques i esportives. Solsona i Lleida —les dues amb bisbat— són les més prolífiques en aquest sentit. I, això no obstant, en ciutats com Tàrrrega o Cervera també es posen en funcionament PPNd mensuals com a òrgans comarcals d'entitats d'índole diversa.

La major densitat demogràfica i econòmica de Lleida comporta que s'hagi d'anàlitzar des d'una perspectiva diferenciada. La seva condició de capital provincial propicia que les estructures dels partits polítics hi estableixin els seus nuclis directors provincials i hi promoguin premsa afí diària.

Queda palesa també, a partir del nostre estudi, la fractura entre la Plana i el Pirineu lleidatans. Sense anar més lluny, veiem que Sort i Vielha només compten amb dos i un periòdics, respectivament, durant el període estudiat. Concretament, són *Renaixement Montanyés* (setmanari regionalista, 1918) i *Alt Pallars* (quinzenari del Centre Republicà Català, 1933-1934) de la capital del Pallars Sobirà, i *La Voz del Valle* (quinzenari conservador, 1920-1922), de Vielha. Més enllà, el Pont de Suert, actual capital de l'Alta Ribagorça, no compta, durant aquestes dècades, amb cap publicació. Això es deu, segurament, a l'escassa població d'aquests indrets i a la seva alta disseminació, a la seva pobra estructura econòmica i a l'ínfima articulació de la seva societat en termes moderns. A més, Sort, Tremp i la Pobla de Segur, poblacions properes, sí que compten amb alguna PPNd durant aquesta etapa.

La densitat econòmica i demogràfica de cada comarca i de les capitals respectives, sobretot, i també els graus de desenvolupament que hi assolix la moderna cultura de massa (espectacles moderns, esports, cinema, centres d'esbarjo...) i la integració en àmbits socials superiors esdevenen els factors més incisius a l'hora

d'explicar els ritmes i els volums de desenvolupament de la premsa periòdica. Així, fruit d'un arrelament molt més profund del sistema tradicional, conservador i caciquista de la Restauració i d'un estancament demogràfic i econòmic propiciat per una estructura de treball arcaica centrada en l'agricultura, les zones pirinenques resten molt més retretes a la penetració de la nova SCCM i, en el seu marc, de la premsa. En moltes àrees aquesta obsolescència no se supera ni tan sols durant l'etapa republicana.

Amb tot, a la Plana i també als Prepirineus (sud de l'Alt Urgell, Solsonès, alta Noguera, alta Segarra, sud del Pallars Jussà), durant la Segona República, la certa democratització i la massificació social i política comporten un nou esclat editorial (més nombrós i efectiu que l'anterior) que evidencia l'assentament definitiu de la premsa de massa, eina de control i de persuasió en relació amb qualsevol sector social de l'època. Aquesta intensificació de la producció de premsa i el seu paper com a mecanisme imprescindible per a la conformació social-mental-política-ideològica d'una societat massiva en ple rendiment tenen el seu punt àlgid durant la Guerra Civil, moment en què serví d'arma propagandística cabdal (amb la ràdio i el cinema) en tots i per a tots els actors implicats en el conflicte. 🗨️

Notes

- 1** Adreça de correspondència: Albert Royo. Plaça de Víctor Siurana, 1. E-25003 Lleida, UE.
- 2** Tots els periòdics targarins tractats han estat consultats a l'Arxiu Comarcal de l'Urgell (Tàrrrega).

Bibliografia

Fons i arxius

Arxiu Comarcal de la Noguera.
Arxiu Comarcal del Pallars Jussà.
Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell.
Arxiu Comarcal de l'Urgell.
Arxiu Municipal de Bellpuig.
Arxiu Municipal de Lleida.
Càtedra Màrius Torres (Universitat de Lleida).
Fons Romà Sol - Carme Torres (Universitat de Lleida).
Fons Melquíades Calzado (Biblioteca de Les, Vall d'Aran).

Llibres i articles

- BARRULL, J. (1986). *Les comarques de Lleida durant la Segona República (1930-1936)*. Barcelona: L'Avenç.
- BERTRAN, L. (1931). *Prensa de Catalunya*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- CANOSA, F. (dir.) (2016). *Història del periodisme a Catalunya*. Barcelona: Sàpiens.
- CAPDEVILA, J. (1995). «La substitució del cançoner popular i tradicional (El cas de les terres de Ponent)». *Els Marges*, núm. 52, p. 43-69.
- (2008). *Tàrrrega (1898-1923): societat, política i imaginari*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- CULLERÉS, M. A. (1998). *Cent anys de premsa periòdica a Mollerussa: 1896-1996*. Mollerussa: Associació Cultural Zèfir del Pla d'Urgell.
- DEPARTAMENT DE CULTURA. GENERALITAT DE CATALUNYA. *Prensa digitalitzada* [en línia]. <<http://xacpremsa.cultura.gencat.cat/pandora/#top>> [Consulta: 15 setembre 2015 - 15 gener 2016].
- ESPINAGOSA, J.; GONZALVO, G. (1994). *La premsa local a la comarca de l'Urgell: 1898-1994*. Tàrrrega: Nova Tàrrrega: Arxiu Històric Comarcal de Tàrrrega: Museu Comarcal de l'Urgell.
- ESPINET, F. (1997). *Notícia, imatge, simulacre. La recepció de la societat de comunicació de massa a Catalunya, de 1888 a 1939*. Cerdanyola del Vallès: Universitat Autònoma de Barcelona.
- ESPINET, F.; TRESSERRAS, J. M. (1999). *La gènesi de la societat de masses a Catalunya, 1888-1939*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
- FARRÀS, F.; PRATS, F.; TARRAUBELLA, F. X. (1986). *Dos-cents anys d'impremta al Pallars: Recull de premsa i bibliografia*. Tremp: Secció Amics de la Muntanya: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- GINÉ, M. (2008). «Les publicacions periòdiques a les Borges Blanques al llarg del segle xx». A: *Fites en el temps. VI Trobada d'Estudiosos de les Garrigues*. Juneda: Fonoll. (Lo Plançó; 7).
- GIVANEL, J. (1931). *Bibliografia catalana: Premsa*. Barcelona: Patxot.
- GÓMEZ MOMPART, J. L. (1992). *La gènesi de la premsa de masses a Catalunya (1902-1923)*. Barcelona: Pòrtic.
- GUILLAMET, J. (1983). *La premsa comarcal: Un model de periodisme popular*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.
- (1988). *La premsa a Catalunya*. Barcelona: Diputació de Barcelona.

LA PREMSA A LA DEMARCACIÓ DE LLEIDA (1898-1939)

- GUILLAMET, J. (1994). *Història de la premsa, la ràdio i la televisió a Catalunya (1641-1994)*. Barcelona: La Campana.
- (2003). *Història del periodisme: Notícies, periodistes i mitjans de comunicació*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona; Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I; Barcelona: Universitat Pompeu Fabra; València: Publicacions de la Universitat de València.
- (2010). *L'arrencada del periodisme liberal: Política, mercat i llengua a la premsa catalana, 1833-1874*. Vic: Eumo.
- GUILLAMET, J.; MAURI, M. (ed.) (2015). *Catàleg històric general de la premsa en català: L'eclosió dels periòdics (1641-1898)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- LLADONOSA, J. (1980). *Història de la ciutat de Lleida*. Barcelona: Curial.
- LLOBET, J. M. (1981). *La premsa a la Segarra*. Cervera: La Caixa d'Estalvis.
- MIR, C. (1985). *Lleida (1890-1936): caciquisme polític i lluita electoral*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1987). «El Pallars: cacics, eleccions i lluites polítiques». *Collegats: Anuari del Centre d'Estudis del Pallars*. Vol. I. Lleida: Virgili i Pagès.
- MONCASI, N. (1987). *La premsa a la ciutat de Balaguer (1862-1936)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.
- ROSELL, J. A. (1987). *La premsa a Lleida*. Lleida: Ajuntament de Lleida.
- SEOANE, M. C.; SAIZ, M. D. (1996). *Historia del periodismo en España*. Vol 3: *El siglo xx: 1898-1936*. Madrid: Alianza.
- SOL, R. (1964). *150 años de prensa leridana*. Lleida: Institut d'Estudis llerdencs.
- SOLDEVILA, J. (2010). *L'alcalde de Cervera afusellat: Domènec Puigredon (1874-1939): El republicanisme cerverí: de la Restauració a la República*. Lleida: Pagès.
- TORRENT, J.; TÀSIS, R. (1966). *Història de la premsa catalana*. Barcelona: Bruguera.